

Lehet más a felsőoktatás – ne éljük fel a jövőnket!

Az LMP felsőoktatási koncepciója

„...az egyetemnek át kell hatva lennie az igazságok szeretetétől, s falai között meg kell őriznie a teljes szellemi szabadság levegőjét, mely nélkül minden kultúra elsorvad”

Szent-Györgyi Albert

1

¹ A kép forrása: http://marieclaire.hu/marie_claire_tarsadalomert_r/marie_claire_kampany_2009_nyolc/5355/

Tartalomjegyzék

Bevezető.....	4
I. Helyzetkép.....	5
II. Célok, alapértékek.....	9
III. Javaslataink.....	11
A) Minőség.....	11
B) A képzési kínálatnak a társadalmi és munkaerő-piaci igényekkel való megfeleltetése.....	12
C) Egyenlőség és igazságosság.....	16
D) Intézménytípusok és képzési szerkezet.....	17
E) Fenntarthatóság, ökoegyetem/öko főiskolai modellkísérletek támogatása.....	18
F) Finanszírozás.....	19
IV. Az LMP víziója a felsőoktatásról – összefoglalva, röviden.....	21

Bevezető

Tisztelt Olvasó!

Ön az LMP felsőoktatási koncepcióját tartja a kezében. Álláspontunk szerint az oktatás, és azon belül is a felsőoktatás az egyik legfontosabb terület, hogy Magyarországot egy prosperáló, dinamikusan fejlődő, régiójának egyik kiemelkedő országává tegyük.

Az LMP mint ökopolitikai párt a fenntarthatóságot, az igazságosságot és a részvételt tűzte zászlajára. Az egyes pártokat a közjóról alkotott, többé vagy kevésbé eltérő elképzeléseik különböztetik meg egymástól. Az LMP értékválasztása a felsőoktatásról alkotott vízióját is áthatja – főképpen pedig az, hogy a főiskolákra, egyetemekre a társadalmi igazságosság, az esélyteremtés, a társadalmi felemelkedés intézményeként tekintünk.

Ebben a dokumentumban számos esetben találhat statisztikai hivatkozások, ábrákat vagy táblázatokat. Elképzeléseinket úgy alakítottuk ki, hogy pontosan felmértük a jelenlegi helyzetet, segítségül hívtunk statisztikai adatokat, belátva, hogy saját, személyes érzékelésünk olykor nem teljes, kiegészítésre, megalapozásra szorul.

Szentgyörgyi Albert soraival szeretnénk a társadalmi vita útjára bocsátani a legjobb szándékkal kigondolt és kidolgozott javaslatainkat. Fő célunk, a haza számára gondolkodó, kritikus polgárok, a sokszor idézett, de ritkán követett Széchenyivel szólva a „kiművelt emberfők” számának gyarapítása.

A felsőoktatás közös kincsünk. Az LMP már a 2010-es országgyűlési választási programjában nagy hangsúlyt fektetett az oktatásra, amit kitörési pontként határozott meg. A felsőoktatási koncepcióval a programunkban kifejtett közoktatási elképzelésekkel szoros összhangban áll.

A koncepciót olvasva először egy helyzetképpel találkozik az Olvasó, ezt követően azon alapértékeket mutatjuk be, melyek mentén a korábban vázolt problémákra keressük a választ. A következő fejezetben az egyes problématerületekre adandó részletezett megoldásainkkal találkozhat.

I. Helyzetkép

- Bár ez nem látszik mindig nyilvánvalóan és közvetlenül érezhetően, felsőoktatásunk ma súlyos **strukturális, pénzügyi és morális válsággal** küszködik. S ez a válság az elmúlt évtizedek terméke.
- Noha felsőoktatásunk ma jóval nyitottabb, mint korábban bármikor, még mindig felkészült emberek sokasága kényszerül arra, hogy máshol, mást és máshogy tanuljon, mint azt szándékai vagy életpályája-terve alapján szeretné. A közoktatás szelektív és hátrányerősítő hatásai, továbbá a felvételi-beiskolázási rendszer anomáliái miatt nemcsak hogy sokan kizáródnak a felsőfokú tanulmányokból, hanem a tervezett szakképzettség megszerzéséhez fontos hozzáférés (bejutás) érdekében sokan kerülő útvonalakat vesznek igénybe, a szükségesnél hosszabb idő alatt szerevezve meg a szakképzettséget. Ennek nemcsak társadalmi, de egyéni költségei is magasak. Emellett alacsony és rossz minőségű a fiatalok és szüleik informáltsága a munkaerő-piaci folyamatokról, elvárásokról, a különböző szakmák által kínált lehetőségekről és kockázatokról, így – fókuszcsoportos vizsgálatok eredményei szerint – a **fiatalok nagy többségének továbbtanulással kapcsolatos döntései megalapozatlanok**. De nem olyan értelemben, ahogyan ezt a jelenlegi kormány állítja – az továbbra is igaz, hogy diplomát szerezni az egyén és a társadalom szempontjából is: megéri.
- A felsőoktatáshoz való hozzáférésben rendkívül nagy az egyenlőtlenség: a bejutók több mint fele jelentős állami támogatásokat élvez (ingyenes oktatás, ösztöndíj, szociális támogatás, lakhatási támogatás stb.), vagy élvezett eddig, ugyanakkor a többiek (körülbelül 45%) nagyon magas díjakat fizetnek, ráadásul elesnek az állami támogatások többségétől is. Utóbbiak tanulási és megélhetési költségeit az egyébként jó konstrukciójú és nemzetközi összehasonlításban is sikeres diákhitel-rendszerből felvehető összegek nem fedezik, így számukra jelentős magánbefektetést jelent egy fokozat megszerzése. A kétféle (támogatott/költségtérítéssel) státusz között a középiskolai és érettségi eredmények alapján számított pontszám dönt, a rosszabb eredményt elérőket büntetve a költségtérítési kötelezettséggel. A magyar közoktatás szelektivitásának egyik megmutatkozása, hogy a hátrányos helyzetű gyerekek rendre gyengébb eredményeket érnek el, mint jobb szülői háttérrel rendelkező társaik (s mindezt nem ellensúlyozzák a bizonyos feltételekkel kapható plusz-pontok). Ez alapján erősen valószínűsíthető (erre irányuló friss kutatási eredmények nincsenek), hogy a költségtérítéssel stáuszú hallgatók között jóval magasabb arányban található olyanok, akik inkább rászorulnának tanuláruk társadalom általi támogatására, mint a támogatott hallgatók között. A két státusz között – bár elvileg létezik, de gyakorlatilag – szinte nincs átjárás, így a családok számára a diploma teljes bekerülési költségei között akár sokmillió különbség is adódhat. A költségtérítést sokan csak munka mellett képesek megfizetni, ami levelező vagy egyéb részidős képzésben való részvétel irányába tereli ezeket a hallgatókat. Ezeket a képzési formákat a hazai felsőoktatás nem tekinti a nappali képzéssel azonos értékűeknek, pótlólagos forrásbevonás eszközeként kezeli azokat, és ennek

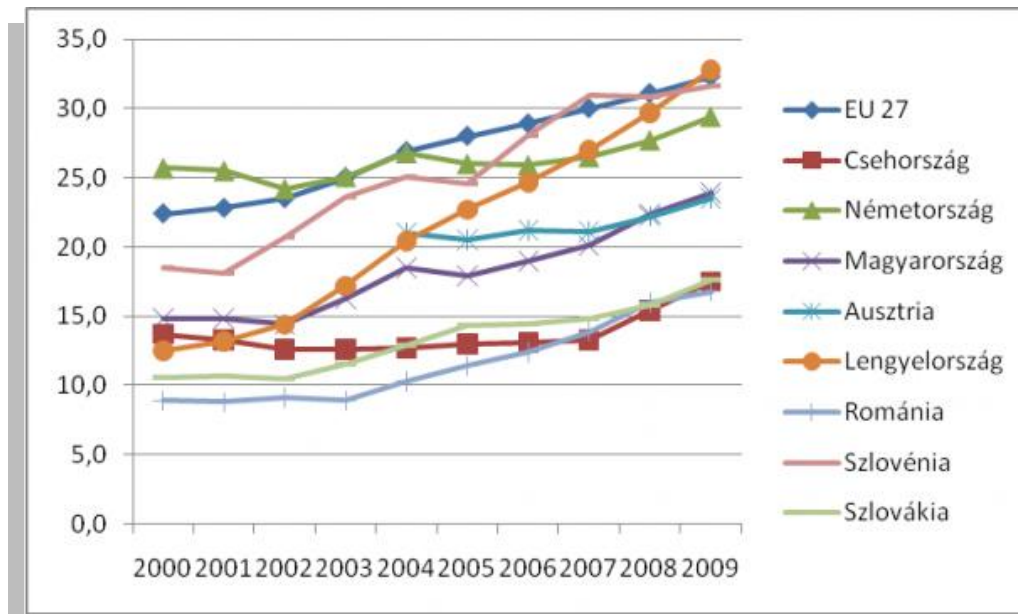
megfelelően kevesebb figyelmet is szentel nekik. Ennek következtében az inkább támogatásra szoruló hallgatók jelentős magánbefizetéseikért gyengébb minőségű képzést kapnak támogatott, kevésbé rászoruló társaiknál. Mindezek ellenére költségtérítéses képzésben részt vevők rendkívül magas száma azt jelzi, hogy ma még honfitársaink tömegei számára tűnik megtérülő magánbefektetésnek egy felsőfokú végzettség megszerzése.

- A felsőoktatási képzésekre felvett hallgatókat **merev szerkezetű, rugalmatlan formákban, elavult módszerekkel képzik**. A tantervek és az oktatók sokszor alig várnak el érdemi tanulmányi ráfordítást a hallgatóktól, cserébe nem is nyújtanak számukra megfelelő felkészítést, valós és tisztességes értékelést. Az oktatói kar egy része a 20-30 évvel ezelőtti intellektuális és társadalmi elitképzésen nosztalgizva lenézi a beáramló, a közoktatás által nem kellőképpen felkészített hallgatói tömeget, akik számára az intézmények nem nyújtanak tanulmányvégzési, életpálya-építési tanácsokat, előrehaladásukat nem támogatják a szükséges szolgáltatásokkal. A hallgatók számára átadott ismeretek és készségek inkább tükrözik az oktatói kar akadémikus-diszciplináris meggyőződését, ami az esetek túlnyomó többségében távol áll a munkaerőpiacra való sikeres kilépéshez szükségesnek mutatkozó ismeretektől és készségektől.
- Az egyéni tanulmányi útvonalak bejárását a jogszabályi előírások és intézményi vállalások ellenére sem segítik, sok esetben kifejezetten gátolják az intézmények, a formális felsőoktatási rendszeren kívüli tanulással megszerzett tudást nem ismerik el. A képzési ciklusok közötti átjárás során is komoly akadályokba ütköznek a hallgatók, arra kényszerülnek, hogy lineárisan tanuljanak tovább, esetleges irányváltási terveiket szűk keretek között valósíthatják meg, jelentős többletanulmányi kötelezettségek szankciónak vállalásával. Mindezek azt eredményezik, hogy gyakran **inadekvát felkészültséggel, nem megfelelő szakképzettségi szerkezettel, gyenge munkamorállal rendelkező fiatal pályakezdőket bocsát ki a magyar felsőoktatás**. Ennek társadalmi és egyéni költségei rendkívül magasak.
- A követelményhiány és a tanulás alacsony költségei az államilag támogatott hallgatók számára kifizetődővé teszik a rendszerben való hosszabb ideig való bennmaradást, ezáltal a munkanélküliség elkerülését. A szabályozók bonyolultsága kijátszhatóvá teszi a „potyautasok” kiszűrését célzó intézkedéseket. Mindez **a közjavak pazarló felhasználásával jár**.
- A **felsőoktatási intézmények partnerségi kapcsolatrendszere, a gazdaság szereplőivel, a társadalommal való interakciói gyengék**, sem a gazdaság, sem a társadalom innovációs és tudásigényét nem tudják kiszolgálni. Mára egy, a gazdaság és társadalom igényeitől elszakadó, saját és környezete valós érdekeinek megfelelő felelős döntések meghozatalára képtelen intézményrendszerünk alakult ki. Ennek számos oka van, kezdve az intézményrendszer átgondolatlan, hatásait előre nem modellező alakítgatásától (integráció), az állami, magán és egyházi intézmények alapításának engedélyezésével kapcsolatos koncepcióhiányon és az intézmények belső szervezetét és működését részletesen szabályozó, ám a mostanra kialakult funkcionális különbségeket fel- és el nem ismerő jogszabálydzsungel gúzsba kötő hatásán át a kiszámíthatatlan finanszírozásig, amelynek során az állami források elosztása lobbicsoportok erőviszonyait és nem a tényleges igényeket követi. A komplex

intézményi működés menedzselésére fel nem készült akadémiai és adminisztratív vezetők rövidtávú pénzügyi döntései a meglévő forrásokat is rossz hatékonysággal használják fel. Az oktatók, kutatók sok esetben saját intézményeik erőforrásainak felhasználásával, saját intézményükkel versenyezve (vagy épp versenytársainak bedolgozva) másod-, harmadállásokban, vállalkozásokban egészítik ki jövedelmüket. Sokan megtalálták e körülmények közötti túlélés számukra pillanatnyilag kedvező lehetőségeit, technikáit, ezért minden intézményen belülről vagy kívülről kezdeményezett változással szemben ellenérdekeltek és ellenállók. A felmérések általános bizalmi válságot jeleznek: a közvetlen munkatársi közösséget leszámítva az intézmény más karaival, az intézmény vezetőivel, a felsőoktatás szakmai testületével (FTT, MAB, MRK), és az oktatáspolitikai képviselőivel szemben nagymértékű az oktatók, kutatók bizalomhiánya. Mindez oda vezetett, hogy – egy-két tudományos iskola és kutatócsoport eredményeitől eltekintve – felsőoktatásunkat nemzetközi szinten nem jegyzik, még közép-európai szinten sem integrált, néhány agilis kutató vagy kutatócsoport személyes kapcsolatait leszámítva nincs jelen a nemzetközi szinten. A nemzetközi kitekintéssel (és így az összevetéssel) szembeni ellenállás elavult módszerek, eljárások fennmaradását hozza az oktatás, a szolgáltatások, és sok esetben a kutatások terén is.

- A tudományos kutatás túlnyomó része nem méretődik meg nemzetközi szinten, ennek megfelelően onnan el is marad, eredményei eladhatatlanok. A kutatási intézményrendszer elaprózott, a kutatásra, innovációra fordított közpénzek túlnyomó része működésre, intézményfenntartásra megy el. Rendkívül alacsony a kívülről (iparból, vállalati szektorból) behozott források aránya, ami mögött részben az áll, hogy a **tudományos kutatás nem tud megfelelő kutatási ajánlatokat tenni a gazdaság szereplői számára.**
- A **felsőoktatás-politika és a régiófejlesztési politika összehangolatlan.** A közösségi régiófejlesztési források megjelenésével, komoly régiófejlesztési stratégiák megalkotásával párhuzamosan, a felsőoktatás-irányítás az utóbbi időben az alapvetően Budapesten koncentrálódó intézményrendszer kapacitásfőlélegére hivatkozva és a budapesti intézmények lobbijára támaszkodva olyan helyzetet gerjesztett (pl. felvételi létszámelosztási/beiskolázási mechanizmus révén), amely vállaltan a főleg kisebb városokban működő kisebb vagy közepes felsőoktatási intézmények bezárásához vezethet, miközben ezek a vidéki városok tradicionális arcukat, értelmiségi bázisukat, fejlődési potenciáljukat, identitásukat veszthetik el a bennük évtizedek óta működő intézmény megszűnésével.

1. ábra

A felsőoktatási diplomával rendelkezők 30-34 évesek közötti aránya (%)²

- A Kormány (a Széll Kálmán tervben ismertetett és a 2012-es költségvetési javaslatban is tükröződő koncepciója szerint) **csökkenteni akarják az egyetemek és az egyetemisták számát** – miközben az érdekünk, és az EU-nak is tett ígéretünk is azt diktálná, hogy növeljük. A diplomások aránya Európa-szerte nő, Magyarország már most is lemaradásban van, nemcsak az EU-átlaghoz, de a többi Közép-Európai országhoz képest is. (Lásd 1. ábra)

² Forrás: EUROSTAT

II. Célok, alapértékek

- A társadalom minden arra felkészült tagja előtt, aki középfokú végzettségre (érettségire) épülő szakképzettséget és magas szintű szakmai ismereteket, valamint intellektuális készségeket kíván szerezni (tovább akar tanulni), **nyitva kell állniuk a harmadszintű képzések (főiskola, egyetem, felsőfokú szakképzés) változatos és rugalmas útjainak.** Az ilyen tanulmányokra még fel nem készültek számára álljanak nyitva a felkészültség megszerzésének hasonló lehetőségei. A felkészülteknek – felkészültségükön túl – semmilyen társadalmi, biológiai, anyagi, geográfiai vagy egyéb körülmény ne álljon útjában: az oktatáspolitikának olyan intézményrendszer és támogatási rendszer működését kell biztosítani, amely ezeket az akadályokat képes felismerni és enyhíteni/kiküszöbölni.
- A társadalom tagjai számára biztosítani kell, hogy **további tanulmányaikkal kapcsolatos döntéseiket** a tanulmányi lehetőségekre és útvonalakra, a szakképzettségek rendszerére, a munkaerőpiac folyamataira és a tudás birtokában megnyíló esélyekre vonatkozó **alapos és adekvát információk birtokában legyenek képesek meghozni.** Döntésüket az állam (az oktatásirányítás) tartsa tiszteletben, és biztosítsa, hogy – tekintet nélkül a választott irányra, területre vagy formára – egyenlő feltételekkel és esélyekkel tanulhassanak, és tanulmányaik végzéséhez – bármilyen előzményekkel és bármilyen életkorban kerüljön is sor rá – sokrétű szakmai, életvezetési és lelki támogatást kapjanak.
- Mindezt egy olyan sokszínű, magas színvonalú, átláthatóan és hatékonyan működő felsőoktatási rendszerben kell biztosítani, amely küldetése és céljai révén **kulcsszerepet** játszik egy szolidáris, tagjainak jól-létét és méltó életfeltételeit biztosító társadalom és az ezt lehetővé tévő, egyre inkább **tudásalapúvá váló, a fenntartható fejlődés szempontjait figyelembe vevő gazdaság kialakításában és működtetésében.** A nemzetközileg is versenyképes kutatási tevékenység és tudásbázis-építés, a magas szintű intellektuális és szakmai ismeretek és készségek kialakítása, valamint a társadalmi partnerség keretei között zajló tudás-átadás, -alkalmazás és -terjesztés az autonóm, társadalmi felelősséggel rendelkező felsőoktatás elsőrendű feladata. E feladatok ellátása során elsőrendű cél, hogy a közösség felsőoktatásra fordítható erőforrásai a közösség számára a lehető leghatékonyabban hasznosuljanak, figyelemmel a társadalmi, művelődési, gazdasági, munkaerőpiaci igényekre. De szakítva azzal az illúzióval, hogy a munkaerőpiac igényei évtizedekre előre pontosan megjósolhatóak.
- A közösség az egyén boldogulását nemcsak anyagiakban méri. Az egyén saját életútjának alakulásával, munkájával és magánéletével való elégedettsége alapvetően hozzájárul a közösség egészének elégedettségéhez. A felsőoktatásban ez úgy segíthető elő, ha az egyén a számára képességei, érdeklődése, életcéljai és pillanatnyi élethelyzete szerinti legmegfelelőbb képzésben vehet részt, élethelyzete változásaihoz módja van tanulását is veszteségek nélkül hozzáigazítani, és tanulása során elsajátíthatja mindazt a kompetenciát, amely tervezett életpályája során, illetve a kényszerű változtatások idején szükségesek

egyéni és szakmai boldogulásához, fejlődéséhez. **Ez a felsőoktatási intézmények nyitottságát, a képzések sokszínűségét, rugalmasságát és tartalmi adekvátságát is feltételezi.** Ehhez a társadalom az intézmények és oktatóik oktatási autonómiájának biztosításával és tiszteletben tartásával, az egyéni választásokat támogató intézményi kapacitásfejlesztések támogatásával járulhat hozzá.

- A felsőoktatás akkor tudja magas színvonalon ellátni a közösség és tagjai képzését, ha maga autonóm módon, aktívan fejleszti saját tudását, keresi a tudományos igazságokat és nemzetközileg is versenyképes, ismert és elismert kutatási tevékenységek keretében iparkodik érvényes válaszokat találni aktuális kérdéseire. Mindehhez **vonzó és kiszámítható felsőoktatási életpályát** kell tudnia felajánlania.
- A társadalom nemcsak egyes tagjainak magas szintű felkészítését várja el, de azt is, hogy a **felsőoktatási intézmények az általuk felhalmozott tudással aktívan segítsék a közösség problémáinak felismerését,** és a megoldást alkalmazott kutatásokkal, szakértői szerepvállalással segítsék a közösség szűkebb tágabb köreiben, ezek szervezeteiben való részvétellel és ott tudásuk mozgósításával és átadásával.
- A társadalomnak elemi érdeke, hogy a magyar tudomány nemzetközileg versenyképes legyen, az innovációban betöltött szerepe növekedjék, és eredményeivel segítse a vállalkozásokat, a boldogulásukat kereső egyéneket. A tudomány művelésének egyik kitüntetett, de nem kizárólagos helye a felsőoktatási intézmény. A társadalomnak olyan **tudománytámogatási és -menedzsment rendszert** kell működtetnie, amely a közpénzeket hatékonyan és átlátható módon felhasználó, a társadalom és a gazdaság szereplőivel szoros partnerséget ápoló, de a versenytől nem elzárkózó, magas színvonalú és eredményes kutatási eredményeket produkáló, innovatív kutatásokat eredményez.

III. Javaslataink

A) Minőség

A felsőoktatás jelen állapotában a legalapvetőbb minőségi probléma abból adódik, hogy sok helyen a tantervek és az oktatók nem várnak el érdemi tanulmányi ráfordítást a diákoktól, és nem is nyújtanak nekik megfelelő felkészítést és valós teljesítményértékelést. Ez összefügg a felsőoktatásba beáramló, a közoktatás által nem kellőképpen felkészített diákok magas számával, akikkel szemben az oktatói kar sokszor lenéző, lemondó attitűdöt alakít ki. A felsőoktatásba kerülő hallgatók induló tudás- és kompetenciaszintjének emeléséhez csak a közoktatás színvonalának javításán át vezet út. A középfokról a felsőfokra való átmenet kérdését nem lehet csak az egyik szektor szempontjai szerint rendezni. Az európai felsőoktatási térségben a minőségbiztosítási rendszerek a bemeneti jellemzők meghatározása felől az eredmények (létrejövő tudások, alkotások, kutatási teljesítmények) külső, részben nemzetközi értékelése, és az ezek eredményéhez kötött ösztönzők alkalmazása felé mozdulnak el.

A tudásalapú társadalom nem egy uniós lózung, hanem egy olyan cél, aminek az elérését a globalizáció szabta körülmények kikényszerítik, ha nem akarunk a fejlődő országokkal abban versenyezni, hogy ki kínálja olcsóbban a betanított munkaerőt és tartja alacsonyabban az adószintet. Társadalmunknak szüksége van arra, hogy minden tagja előtt, aki középfokú végzettségre (érettségire) épülő szakképzettséget és magas szintű szakmai ismereteket valamint intellektuális készségeket kíván szerezni, és erre felkészült, nyitva legyenek a harmadszintű képzések változatos és rugalmas útjai. Ebből következően nem szűkíteni, hanem uniós vállalásunkkal összhangban bővíteni kell a felsőoktatási férőhelyek számát.

A felsőoktatás minőségének javítását szolgálja néhány, a Magyar Akkreditációs Bizottságot érintő javaslatunk. A MAB függetlenségének verbális deklarálása, a tagok miniszterelnök általi kinevezése, és a finanszírozás rögzítése azonban nem elégséges feltétele a tagok valós függetlenségének. A kérdés az, hogy a MAB tagjai abban a helyzetben vannak-e, hogy függetleníteni tudják magukat a munkájukat kísérő esetleges érdeksérelmek hatásaitól. Egy hazai tagokkal felálló bizottság, amelynek a tagjai a hazai felsőoktatási-akadémiai világba beágyazottan élik az életüket, az ország és akadémiai szférája méretéből adódóan ezektől a tényezőktől nem tud független lenni. Erre nem látunk más megoldást, mint a külföldi szereplők nagyarányú bevonását, vagy a minőségbiztosításban az akkreditáció kizárólagosságától való elszakadással és a kimeneti eredmények minőségére való fókuszálás irányába történő elmozdulással együtt az akadémiai szféra tagjai helyett minőségügyi szakemberek bevonását az intézmények minőségbiztosítási tevékenységének auditálásába – a felsőoktatás minőségének európai sztenderdjei és útmutatásai alapján.

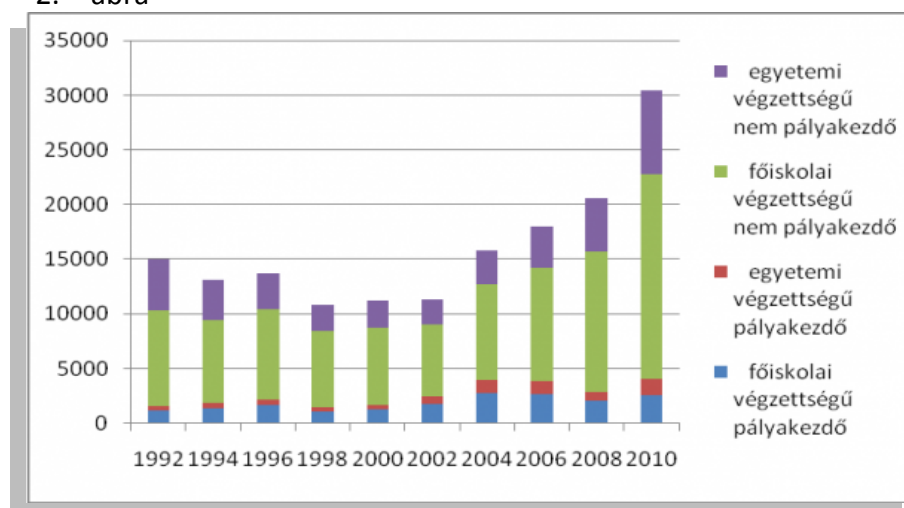
A nemzetközi szinten is elismert kutatómunka és az oktatás minősége közti összefüggés közzismert, így, a felsőoktatás minőségének javítására tett javaslatban érinteni kell ezt a területet is. Álláspontunk szerint a magyar költségvetés nem képes két párhuzamos kutatói intézményrendszer

színvonalas fenntartására. Az MTA működtetését a számára átadott vagyon hozamaiból kell megoldani, a működésre eddig allokkált költségvetési forrásokat pedig a felsőoktatás tudományos teljesítményének támogatására, kutatói műhelyek, iskolák működtetésére kell fordítani. A felsőoktatás nem nélkülözheti az így nyerhető erőforrásokat. A költségvetésben többletforrásokat kell biztosítani az intézmények számára a felsőoktatásba átlépő, eddig akadémiai intézeti státuszban lévő oktatók foglalkoztatására, és a kiemelkedő tudományos eredményeket elérő kutatók tartós kiemelt javadalmazására. Arra kell törekedni, hogy a kiemelkedő egyéniségek a felsőoktatáson belüli életpályák bejárásával juthassanak a kiemelkedő teljesítménnyel arányban álló, a nyugodt alkotómunka feltételeit biztosító, stabil, magas szintű jövedelmekhez. A felsőoktatási tudományos kutatási teljesítmények valós értékének jobb megítélése érdekében erőteljes fejlesztéseket kell indítani a tudásmetriai eszközök kifejlesztésére és bevezetésére, minőségbiztosításba való bevonásukra és alkalmazásukra, majd az így nyert eredményindikátorok erőteljesebb figyelembe vételére a tudományos-kutatói normatívában, pályázatokban.

B) A képzési kínálatnak a társadalmi és munkaerő-piaci igényekkel való megfeleltetése

A képzési kínálatnak a társadalmi és munkaerő-piaci igényekkel való megfelelésére a felsőoktatás-politikának törekednie kell. Ugyanakkor, nem áll a valóság talaján az a köztudatban elterjedt vélelem, miszerint a felsőoktatás ontja azokat a diplomásokat, akikből aztán munkanélküliek lesznek. A diplomás munkanélküliség, mint minden olyan országban, ahol a felsőoktatásban való részvétel nem egy szűk elit kiváltsága, létező jelenség ugyan, de Magyarország – európai összehasonlításban – azok közé az országok közé tartozik, ahol a diplomások munkaerő-piaci esélyei radikálisan különböznek a legfeljebb középfokú végzettséggel rendelkezők esélyeitől, mind elhelyezkedési esélyeket, mind az elérhető jövedelmeket tekintve. Magyarországon nagyon kifizetődő diplomát szerezni. (Lásd 2. ábra.)

2. ábra

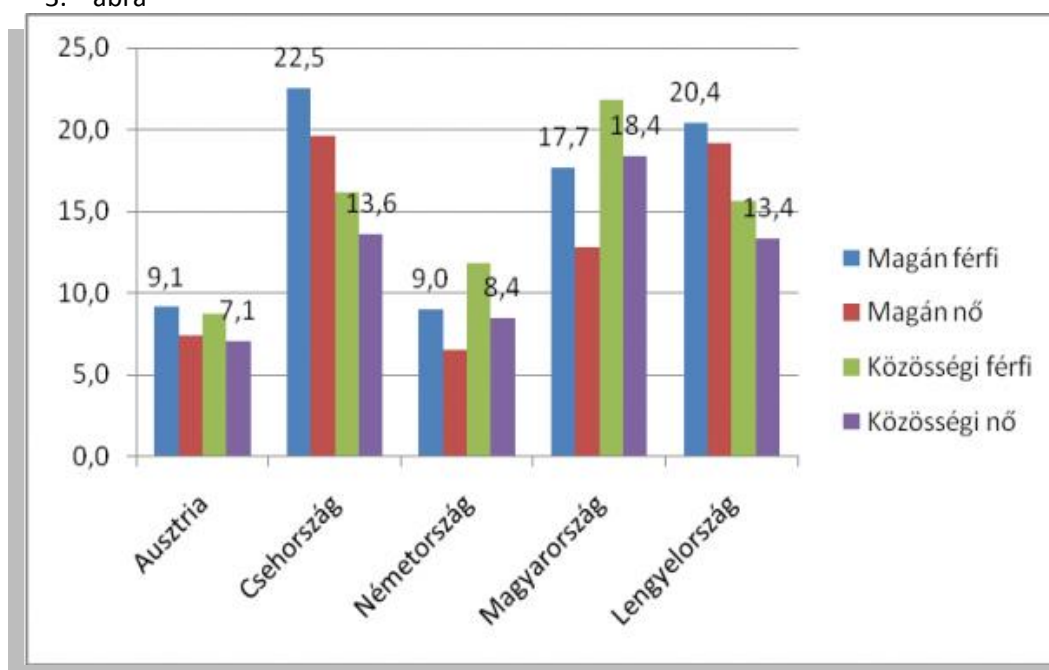

A diplomás munkanélküliség alakulás az elmúlt 20 évben³.

³ Forrás: Nemzeti Foglalkoztatási Szolgálat.

Ezzel összhangban van az a kép, ami a PISA és az IALS vizsgálatokból kirajzolódik. Ezek azt mutatják, hogy míg a 15 évesek körében jelentős a kompetencia-lemaradásunk a nyugat-európai 15 évesekhez képest, és a legfeljebb középfokú végzettséggel rendelkező felnőttek alapkompenciáit tekintve is szignifikáns lemaradásunk van, a diplomás felnőttek körében ez a lemaradás minimálisra csökken. Vagyis, még ha nem is ideális a képzési kínálat, a felsőoktatás nagyon sokat tesz hozzá a foglalkoztathatósághoz. Ezt támasztja alá a költségtérítéses képzésben részt vevők nagyon magas száma is (a teljes hallgatólétszám közel fele), ami azt jelzi, hogy a társadalom nagyon sok tagja ítéli megtérülő befektetésnek a felsőfokú végzettség megszerzését, akkor is, ha jelentős áldozatot kell hoznia érte. (Lásd 3. ábra)

3. ábra

A felsőoktatás belső megtérülési rátái (2006)⁴

Tény ugyanakkor, amit fókuszcsoportos vizsgálatok is bizonyítanak, hogy a fiatalok és szüleik informáltsága a munkaerő-piaci folyamatokról, elvárásokról, a különböző szakmák által kínált lehetőségekről és kockázatokról minimális, így a fiatalok nagy többségének továbbtanulással kapcsolatos döntései megalapozatlanok, sokan valós stratégia, életpályaterv nélkül vesznek részt a felsőoktatásban. Emellett az államilag finanszírozott és a költségtérítéses státuszokkal járó kondíciók közti igen nagy különbség sokakat arra ösztönöz, hogy máshol és máshogy tanuljanak, mint ahogy az életpályatervük alapján indokolt volna, mert így van lehetőségük az államilag finanszírozott képzésbe bekerülni. Ők, részben a még mindig rugalmatlan képzési szerkezet miatt, hosszú kerülőutakon, a szükségesnél lényegesen hosszabb idő alatt, jelentős társadalmi és egyéni többletköltséggel szerzik meg végül azt a képzettséget, amire szükségük van, vagy olyan végzettségre és szakképzettségre tesznek végül szert, amit nem fognak használni az életútjuk során.

Nyilvánvaló, hogy egy ilyen rendszer csak akkor tudja hatékonyan szolgálni a közjót, ha a felsőoktatást igénybe vevők jól informáltak és felelősen döntenek arról, hogy milyen képzéseket vesznek igénybe. Ez a feltétel ma nem teljesül. Ez az oka a sok diszfunkcionális képzésnek, amelyben

⁴ Forrás: Education at a Glance; OECD,2010; A.8.2. és A.8.4. táblázat

az intézmény (vélt) hallgatólétszám-maximalizáló érdeke találkozik sok hallgatónak azzal a rövid távú érdekével, hogy mindegy, hogy milyen szakon, de jusson be az államilag finanszírozott képzésbe. Erre a helyzetre elvileg két válasz lehetséges. Az egyik, hogy megszüntetjük az intézmények érdekeltségét a hallgatólétszámok bővítésében, ehelyett az intézményeket szakonként vagy szakcsoportonként központilag rögzített számú hallgató képzésével bízunk meg évről évre, bízva abban, hogy a kormány jó döntést fog tudni hozni arról, hogy a képzés időtartamától függően 2-9, sőt: 20-30 év múlva a társadalom és a munkaerőpiac milyen összetételben és számban fogja igényelni a felsőfokú végzettséggel és szakképzettséggel rendelkező pályakezdőket. A másik lehetőség, hogy megtartjuk az intézmények érdekeltségét a hallgatók megszerzésében, tiszteletben tartjuk a leendő hallgatók és családjaik döntését arról, hogy milyen képzést akarnak igénybe venni, és megteremtünk minden feltételt ahhoz, hogy a tanulmányi lehetőségekre és útvonalakra, a szakképzettségek rendszerére, az egyes intézményekben zajló egyes képzési programok minőségére, a munkaerőpiac folyamataira és a tudás birtokában megnyíló esélyekre vonatkozó alapos és adekvát információk alapján, felelősen válasszanak.

Semmilyen hiteles információ, kutatási eredmény nem áll rendelkezésre, amely azt bizonyítaná, hogy az egyik vagy a másik módszer egyértelműen jobban tudná biztosítani a felsőoktatásra fordított közjavak társadalmilag hatékony felhasználását. A két vázolt lehetőség közül az utóbbi azonban távolról sem illúzió. A világ legjobban működő felsőoktatási térségeiben az intézmények versengenek a hallgatókért, a hallgatók pedig jól működő, közbizalmat élvező minőségértékelési rendszerek alapján tájékozódnak arról, hogy hol tehetnek szert magas presztízsű, színvonalas végzettségre illetve szakképzettségre, és elérhető, színvonalas tanácsadó szolgáltatás segíti őket az életpályatervük kialakításában. Ennek a modellnek mindenképp előnye a központi tervezéssel szemben, hogy része a (döntően kimeneti szemléletű) erős minőségértékelést, ami közfigyelem övez, és amelyben jól teljesíteni minden intézménynek érdeke, része a hallgatók ösztönzése és segítése az életpályatervük és az ezen alapuló tanulási stratégiák kialakítására, és nem ösztönzi őket olyan utak bejárására a felsőoktatásban, amelyek e tervek megvalósításához kerülővel (többlet idő és erőforrás árán) vezetnek el.

Ehhez az is hozzátartozik, hogy ha a felsőoktatás hallgatói nem válnának szét két, a szolgáltatást nagyon különböző kondíciókkal igénybe vevő kasztra, az államilag finanszírozottak és a költségtérítések csoportjára, hanem létrejönne az átjárhatóság a két csoport között, mindenekelőtt azért, hogy a költségtérítéssel rendelkező hallgatók, ha jól teljesítenek, átkerülhetnek az államilag finanszírozott képzésbe, az nagyban ösztönöznék az oktatási útvonalak felelős megválasztását. Hiányterületekre az állam a költségtérítéssel rendelkező hallgatók költségtérítési mértékének csökkentésével, vagy akár megszüntetésével, illetve speciális ösztöndíjakkal is vonzhatná a hallgatókat.

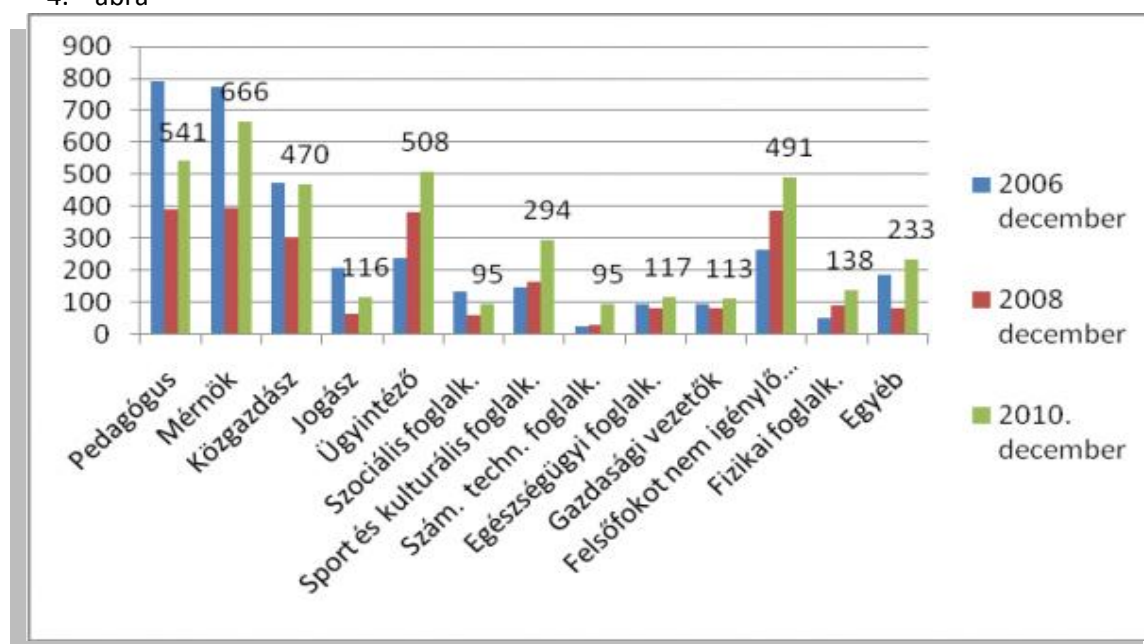
Úgy látjuk azonban, hogy Magyarországon egyelőre nincsenek meg a feltételek ahhoz, hogy az egyes szakterületeken tanuló hallgatók létszámai teljesen a hallgatók és családjaik informált és felelős választásai alapján alakuljanak ki. Törekedni kell arra, hogy a felsőoktatásban megszerzhető végzettségek és képesítések minősége és munkaerő-piaci értéke a lehető legteljesebben átlátható legyen a felsőoktatást igénybe vevők számára, meg kell teremteni a felelős választást segítő szolgáltatások rendszerét, és a képzési kínálat összetétele és az informált kereslet közti összefüggést biztosítani kell. Emellett azonban rövidtávon nem nélkülözhető a munkaerő-piaci prognózisok használata a képzési keretszámok kialakításában. Olyan rendszert tartanánk helyesnek, amely mindkét tényezőt számításba veszi. A képzési keretszámokat semmiképp nem intézményenként, és

nem is szakokra lebontva, hanem szakterületenként javasoljuk meghatározni, átlátható rendszer szerint, részben az előző évi jelentkezések megoszlása, részben munkaerő-piaci prognózisok alapján. A szakterületeken belül a szakok és az egyes intézmények között a hallgatók a saját választásaik alapján oszlanának meg, az intézmények kapacitása által megszabott korlátok között.

Nem támogatunk olyan rendszert, amely a felvételi keretszámokat a kereslet összetételét figyelmen kívül hagyva, tisztán központi, munkaerő-piaci prognózison alapuló tervezéssel határozza meg, és nem támogatjuk az intézményi szintű keretszám-meghatározást sem. A kormány tudása arról, hogy közép- és hosszútávon milyen pályakezdő diplomásból mennyire lesz szükség, éppúgy szükségszerűen korlátozott, mint ahogy a hallgatók és családjaik választásai is szükségképpen korlátozott érvényességű információkon alapulnak. A mereven és intézményi részletességgel megtervezett keretszámokról szóló kormányzati döntéseket nagyban torzítaná a felsőoktatáson belüli különböző érdekcsoportok eltérő lobbipotenciálja is. Olyan rendszert szeretnénk, ami figyelembe veszi a munkaerő-piaci kilátásokról rendelkezésre álló objektív adatokat, de nem szünteti meg az intézmények motiváltságát a hallgatók megszerzésére, és érzékeny arra, hogy a hallgatók és családjaik maguktól milyen oktatási útvonalakat választanak.

Tévhit, hogy a sokat kárhozott bölcsészek, jogászok, társadalomtudományi, vagy éppen művészeti szakon diplomát szerző pályakezdők körében különösen magas volna a munkanélküliség. Valójában ennek az ellenkezője igaz (lásd 4. ábra). Arról nem is beszélve, hogy az ezen szakokra járók is nélkülözhetetlen feladatokat végeznek – mint például a tanárok.

4. ábra

Felsőfokú végzettségű álláskereső pályakezdők száma a keresett állás FEOR-besorolása szerint⁵

⁵ Forrás: Nemzeti Foglalkoztatási Szolgálat

C) Egyenlőség és igazságosság

A felsőoktatáshoz való hozzáférésben rendkívül nagy az egyenlőtlenség. A bejutók több mint fele jelentős állami támogatásokat élvez (ingyenes oktatás, ösztöndíj, szociális támogatás, lakhatási támogatás stb.), ugyanakkor a maradék közel fele nagyon magas díjakat fizet, ráadásul elesik az állami támogatások többségétől is. Tanulási és megélhetési költségeiket az egyébként jó konstrukciójú diákhitel-rendszerből felvehető összegek nem fedezik, így számukra jelentős magánbefektetést jelent egy fokozat megszerzése. A kétféle (támogatott/költségtérítési) státusz között a középiskolai és érettségi eredmények alapján számított pontszám dönt, a ponthatár alattiakat büntetve a költségtérítési kötelezettséggel. Ez önmagában is igazságtalan, ha figyelembe vesszük, hogy a jelentkezők pontszámai egy nagyjából folytonos spektrumon alakulnak, az államilag támogatott képzés ponthatára pedig a folytonosan eloszló teljesítményt nyújtó jelentkezők között két olyan csoportot definiál, amelyek számára a felsőoktatáshoz való hozzáférés feltételei radikálisan különbözőek lesznek.

Igazságossági szempontból ennél is lényegesebb azonban, hogy a kétféle státusz a magyar közoktatás rendkívüli szelektivitásának következményeit élezi ki a felsőoktatáshoz való hozzáférésben. Minden kompetenciamérés azt mutatja, hogy Magyarország azok közé az országok közé tartozik (az összehasonlító kompetenciaméréseket végző OECD-n, azaz nagyjából a fejlett országok közösségén belül), amelyekben a gyerekek kompetenciaszintjei és a családi gazdasági-kulturális háttérük között a legerősebb az összefüggés. Vagyis a magyar azok közé a közoktatási rendszerek közé tartozik, amelyek nemhogy nem kompenzálják az eltérő családi körülményekből adódó esélykülönbségeket, hanem inkább felerősítik őket. Ennek alapján erősen valószínűsíthető (erre irányuló friss kutatási eredmények nincsenek), hogy a költségtérítési státuszú hallgatók között jóval magasabb arányban találhatók olyanok, akik inkább rászorulnának tanulásuk társadalom általi támogatására, mint az államilag támogatott hallgatók között. A két státusz között szinte nincs átjárás, így a családok számára a diploma teljes bekerülési költségei között akár sokmillió különbség is adódhat. A költségtérítést sokan csak munka mellett képesek megfizetni, ami a levelező vagy egyéb részidős képzések irányába tereli ezeket a hallgatókat. Ezeket a képzési formákat a hazai felsőoktatás nem tekinti a nappali képzéssel azonos értékűeknek, hanem lényegében a pótlólagos forrásbevonás eszközeként kezeli őket, és ennek megfelelően kevesebb figyelmet is szentel nekik. Ennek következtében az inkább támogatásra szoruló hallgatók jelentős magánbefizetéseikért gyengébb minőségű képzést kapnak támogatott, kevésbé rászoruló társaiknál. Figyelembe véve mindezeket a körülményeket, és azt is, hogy Magyarország európai összehasonlításban azok közé az országok közé tartozik, ahol a felsőfokú végzettség megszerzése nagyon erősen befolyásolja a foglalkoztatási és jövedelmi esélyeket, egyértelmű, hogy radikálisan különböző kondíciókat kínáló duális hallgatói státusz a felsőoktatáshoz való hozzáférésben messzemenően igazságtalan. A hátrányos helyzetűek (beleértve a kismamák, fogyatékkal élők) bekerülésének megkönnyítésére nem megoldás a külön kvóta. A jelenlegi plusz-pontokon alapuló rendszert meg kell tartani és ki kell bővíteni, továbbá ingyenes felvételi előkészítőket kell szervezni számukra.

Mindeközben az államilag támogatott hallgatók egy része esetében a tanulás alacsony költségei nem ösztönözik a felsőoktatásban bejárando út felelős megválasztására, az alacsony költségek a követelményhiánnyal párosulva pedig a rendszerben való indokolatlanul hosszú ideig

tartó bennmaradásra, a munkaerőpiacra való kilépés elhalasztására ösztönöznek, s mindez a felsőoktatásra fordítható erőforrásaink pazarló felhasználásához vezet.

A mi álláspontunk szerint biztosítani kell a lehetőséget arra, hogy mindenki a saját régiójában bejuthasson valamilyen felsőfokú képzésbe középiskolai és érettségi eredménye alapján, ha akar. Ha erre nem elég felkészült, akkor biztosítani kell számára a felkészültség megszerzésének rugalmas lehetőségeit. A felsőoktatáshoz való hozzáférésben esélyegyenlőséget kell biztosítani. Ebből az következik, hogy a hozzáférési esélyekben éles kontrasztot eredményező duális (államilag finanszírozott/költségtérítéssel) hallgatói státuszt meg kell szüntetni. Meg kell teremteni az átjárhatóságot a két csoport között, mindenekelőtt azáltal, hogy a költségtérítéssel hallgatók, ha jól teljesítenek, átkerülhetnek az államilag finanszírozott képzésbe. Hiányterületekre az állam a költségtérítéssel hallgatók költségtérítési mértékének csökkentésével, vagy akár a hozzájárulás megszüntetésével, illetve speciális ösztöndíjakkal is vonzhatná a hallgatókat.

Viszont a diákhitelnek erre is és a tanulás időtartama alatt a megélhetés költségeire is fedezetet kell nyújtania. A költségtérítéssel hallgatóknak a képzés költségeihez való hozzájárulásának mértékét a tanulmányi eredménytől függővé kell tenni. A rászorulóknak nyitott alapok pályázati alapon nyújtsanak többlettámogatást, amelyeket a helyi önkormányzatok és társulásai kezelnek, s amelyekhez bárki csatlakozhat, növelve az alap forrásait.

Noha szólnak érvek egy olyan rendszer mellett, amelyben a teljesítményétől függő mértékben minden hallgató hozzájárul a képzése költségeihez, ha fizetni kell a felsőoktatásért, az szubjektív gáttal emelhet az alacsony társadalmi-gazdasági státuszú családokból jövő diákok továbbtanulásának útjába. Ezért is szükséges, hogy az államilag finanszírozott férőhelyeket ne szűkítsük, hanem bővítsük és a diákhitelből a képzési hozzájárulás összegét és a megélhetési költségeket is ki lehessen fizetni, valamint hogy jó tanulmányi eredmény esetén a költségtérítéssel képzésből át lehessen kerülni az államilag finanszírozott képzésbe.

A rászoruló hallgatóknak juttatandó támogatás célzásának igazságosságát természetesen csorbítja a jövedelem-elitkolás elterjedt jelensége. Úgy véljük azonban, hogy a látható és a valóságos jövedelmek közti különbség csökkentésére a felsőoktatástól függetlenül meg kell találni az eszközöket. A rászoruló hallgatók támogatásának forrásául szolgáló alapok kezelését azért is célszerű a helyi önkormányzatok, illetve társulásai kezébe adni, mert a valós jövedelmi viszonyok helyben jobban átláthatóak, a visszaélésnek kisebb a kockázata. Ez a megoldás arra is lehetőséget ad, hogy a területi egyenlőtlenségeket az alapok forrásainak területi differenciálásával ellensúlyozzuk.

D) Intézménytípusok és képzési szerkezet

A képzési szerkezet terén nem támogatjuk a központi beavatkozást, a képzések alakítása szerintünk a felsőoktatás feladata. Az egyetemi autonómia érték. A hibák korrigálása, az átláthatóság egyébként szükséges megteremtése nem járhat ennek az értéknek a feladásával. Az egyetem hagyományosan azon intézmények egyike, melyek megteremtették az önálló, szabad gondolat, az autonóm közösségek évszázados mintáját, megadták az európai társadalomfejlődés értelmét. Ahogy öt évvel ezelőtt jogos volt az akkori kormányzattal szembeni kritika, hogy a felsőoktatás mellőzésével, a felsőoktatás feje fölött döntött a ciklusos szerkezet bevezetéséről, ugyanilyen kritika indokolt azzal a szándékkal szemben is, hogy most ugyancsak központi elhatározásból épp ellenkező irányú

változást akarnak kikényszeríteni. A mi álláspontunk szerint a docenseken túl az egyetemi tanárok kinevezése is a szenátus és a rektor kezébe kellene, hogy kerüljön.

Ugyanakkor szerintünk érdemes ösztönözni és támogatni a felsőoktatási intézményeket a ciklusos képzési rendszer kiteljesítésében. A nemzetközi felsőoktatási térben szokásos szerkezettel harmonizáló hazai képzési szerkezet minőségjavító versenyhelyzetet teremt, jobb tanulási lehetőségeket biztosít a magyar hallgatóknak külföldön, érhetőbbé, jobban megítélhetővé teszi a magyar felsőoktatást a nemzetközi porondon, kevesebb veszteséggel és többletráfordítással beszámíthatóvá a külföldön továbbtanuló diákok itthon megszerzett tudását. Ezek olyan társadalmi, gazdasági, munkaerőpiaci és egyéni előnyök, amelyeket nem szabad elszalasztani.

A vidéki főiskolák esetében sem a megszüntetés, sem a minisztérium által oktrojált profil nem megoldás. Hagyni kell őket, hogy – miként eddig is – megtalálják azokat az oktatáspiaci réseket, ahol sikeresek, és a hallgatóknak is versenyképes tudást tudnak nyújtani – ebben kell támogatni őket. Ez azért is fontos, mert a vidéki főiskolák kiemelkedően fontos régiós szerepet töltenek be a helyi értelmiség képzésében és helyben tartásában.

A hallgatói önkormányzatok a részvételi demokrácia fontos intézményei. Nem gyengíteni, hanem erősíteni kell őket – ugyanakkor átláthatóbbá kell tenni működésüket és minden intézményben biztosítani kell a plurális hallgatói képviselet lehetőségét, az egymással demokratikusan versengő diákszervezetek beengedésével.

E) Fenntarthatóság, ökoegyetem/ökofőiskolai modellkísérletek támogatása

A fenntarthatóság nem csak a természetvédelmet jelenti; társadalmi, pénzügyi, helyi és globális felelősséget is jelent. A fenntarthatóság abból indul ki, hogy cselekedeteinknek nemcsak a körülöttünk lévő környezetre, hanem a társadalomra, a gazdaságra és a jövő nemzedékekre is hatása van. Ennek a tudatnak a kialakítását célozzák az ökoegyetemek, ökofőiskolák. Nemcsak arra szoktatnak rá, hogy szelektíven gyűjtsd a szemetet, és esővízzel locsold a kertet, hanem – az egyetemi tudást, innovációt felhasználva – a szociális és gazdasági kihívásokra is megoldási javaslatokat kínálnak és valósítana meg – helyben. Egy fenntartható kampusz közössége helyi és globális felelősségének tudatában védi és erősíti a hallgatók és az ott dolgozók, valamint a környezetében élők az egészségét, jól-létét és az ökoszisztéma egyensúlyát; az egyetemi közösség tudását aktívan bevonva foglalkozik az ökológiai és szociális kihívásokkal, melyekkel most és a jövőben kell szembenéznünk.

Egy ökoegyetem/főiskola jellemzői közé tartozik, hogy a hallgatók nemcsak szakterületük legújabb eredményeit ismerik, hanem képesek felelősen, környezettudatosan, hosszú távon gondolkodni. Képesek pl. mérlegelni szakmai, üzleti döntéseik hosszú távú társadalmi, környezeti hatásait is. Az oktatott szaktárgyakban megjelenik a fenntartható fejlődés elmélete és gyakorlata, az intézmény példamutató a megújuló energiaforrások alkalmazása területén. (Pl. a MÜTF kollégiumának energiaellátását egy magyar fejlesztésű szélkerék és napkollektor biztosítja). Az egyetem kutatási tevékenysége során arra törekszik, hogy hozzájáruljon a térség hosszú távú gazdasági, társadalmi és környezeti fejlődéséhez, társadalmi felelősségvállalás, a vállalatok társadalmi felelősségvállalásnak mintájára (pl. környezeti nevelés a környező iskolákban stb.). Az,

hogyan a főiskolán, egyetemen szelektív gyűjtés zajlik, vagy hogy újrafelhasznált papírt, öko-tollat használnak, az már ma is magától értetődő – kellene hogy legyen.

Az élet különböző területein multiplikátorhatású foglalkozásokra felkészítő felsőoktatási képzések, például a lelkészek, szociális munkások, újságírók képzésének tananyagába egy választható, fenntarthatóságra neveléssel kapcsolatos tantárgy beépítését javasoljuk. A szakmai megalapozó munka elindítása után ezt a szakok akkreditációs feltételeiben is meg kell követelni.

F) Finanszírozás

Az állami intézmények számára is célszerű lenne létrehozni állami fenntartót vagy inkább fenntartókat, amelyek a fenntartói szerepet láthatóvá és átláthatóvá teszik, párbeszédképesek a rendszerirányítást és a finanszírozást végző szervekkel. Ha létrejőnének a regionális jelentőségű állami intézmények számára regionális fenntartók, amelyekhez az állami többség megtartása mellett csatlakozhatnának a régió önkormányzatai, helyi civil szervezetek és szakmai szervezetek, az lehetővé tenné, hogy a fenntartói tevékenységben a regionális szempontokat az arra legilletékesebbek artikulálják – a részvétel elvének megfelelően.

Emellett célszerű lenne létrehozni egy szervezetiileg különálló finanszírozási ügynökséget, amely a fenntartókkal kommunikál, és felelős a felsőoktatásra szánt források allokálásáért, valamint a felhasználás monitorozásáért, a felhasználás hatékonyságának ellenőrzéséért.

A Felsőoktatási Tudományos Tanácsból (FTT-ből) funkcióbővítéssel létre kellene hozni egy felsőoktatási stratégiai tanácsot, amely a felsőoktatás hosszú távú tervezéséért felelős, emellett a feladatai közé tartozik a politikai, és szektoron belüli különböző szereplők közti egyeztetés, stratégiai konszenzuseresés. Erre azért is szükség van, mert a felsőoktatás nem egy olyan ágazat, amit szerencsés kormányzati ciklusonként egymásnak ellentmondó irányokba rángatni – ahogy ez most is történik, hanem ennek a nagy tehetetlenségű ágazatnak a fejlesztési stratégiájáról kellene a lehető legszélesebb konszenzust kialakítani.

A képesítések kidolgozásának és adekvátságának biztosítására, támogatására Képesítési Ügynökséget kellene létrehozni, a MAB-ot pedig kimeneti szemléletű minőségbiztosító, minőségértékelő testületté kellene alakítani.

Ebben a rendszerben az intézmények nem a kormánnyal és a minisztériumokkal lennének alkuhelyzetben, hanem a saját fenntartóikkal, míg a fenntartók a stratégiai tanáccsal és a finanszírozási ügynökséggel. A felsőoktatás rendszerének így létrejönne egy, a napi politikától távolságot tartó saját kormányzása, amely képes a hosszú távú stratégiai tervezésre, a stratégia rendszerszintű megvalósítására és a rendszeren belüli egyensúlyok biztosítására, és tárgyalóképes a mindenkori kormányzattal.

A rendszer egészére vonatkozóan meg kell valósítani a folyamatok és eredmények egyre pontosabb és sokoldalúbb monitorozását, hogy a rendszer egészét befolyásoló szereplők, illetve az egyes fenntartók és maguk az intézmények tervezési munkájukat, stratégiai lépéseiket tények ismeretében, és a tényekre épülő modellezés alapján hozhassák meg.

A finanszírozásba a jelenleginél nagyobb mértékben kell – és lehet – bevonni vállalati és európai uniós forrásokat, ahelyett, hogy – mint teszi azt az Orbán-kormány – az elszegényedő alsó középosztály gyermekeit kényszerítenénk tandíjfizetésre. Az Európai Unió a 2014-ben induló költségvetési ciklusban nagyságrenddel nagyobb összeget tervez a felsőoktatásra és a – jelentős részben szintén a felsőoktatási intézményekben zajló – kutatásra. E források fogadására kell felkészítenünk a magyar főiskolákat, egyetemeket.

Életpályamodellre – „professzori életpályamodellre” – van szükség a felsőoktatásban dolgozóknak is. Tarthatatlan a doktoranduszok kizsákmányolása, a főiskolai, egyetemi oktatói fizetések jelenlegi szintje. Ha minőségi felsőoktatást akarunk, akkor az oktatóknak meg kell tudniuk élni a fizetésükből.

IV. Az LMP víziója a felsőoktatásról – összefoglalva, röviden

- 1) A minőségi felsőoktatáshoz az egységes közoktatás színvonalának javításán át vezet út, a korai fejlesztéstől a gimnáziumig. Ahhoz, hogy a felsőoktatásba bekerülők sokat ostorozott alapkészségei javuljanak, a védőnői, bölcsődei és óvodai kapacitások azonnali bővítésére, több fejlesztőpedagógusra és a pedagógus-életpályamodell bevezetésére van szükség.
- 2) Nagyra nyitjuk a felsőoktatás kapuit. A mobilitási csatornákat szűkíteni – a középiskolai és egyetemi férőhelyek számát szűkíteni – több mint bűn. EU-s vállalásunk és nemzeti érdekünk azt diktálja, hogy mielőbb teljesítsük a diplomások 40%-os arányára vonatkozó célkitűzést. Szerte a világban azok az országok sikeresek, ahol sok a felsőfokon kiképzett szakember.
- 3) Elutasítjuk a jelenlegi költségtérítési díj felemelését, azt, hogy – önköltségi díj címen – bevezessék a tandíjat. Valamint azt is, hogy szűkítsék az államilag finanszírozott férőhelyek számát, akár általánosan, akár az ún. humán területeken, hiszen ezzel a nem-diplomás szülők gyerekeitől veszik el a társadalmi felemelkedés esélyét. A mai Magyarországon a minőségi felsőoktatás megteremtését más eszközökkel képzeljük el: minőségbiztosítással, az akkreditációs rendszer átalakításával, a professzori életpálya bevezetésével.
- 4) Meg kell megteremteni az átjárhatóságot a költségtérítésesből állami finanszírozásba. Ez azt jelenti, hogy azok a diákok, akiket költségtérítéses képzésre vettek fel, de tanulmányi eredményük alapján megérdemlik, átkerülhessenek az állami finanszírozásba.
- 5) A jelentkezők és családjaik informáltságának növelésére és életpálya-tervezési tanácsadásra, az egyes képzettségek birtokában megnyíló életesélyekről való tájékoztatásra van szükség. Ehhez első lépés a létező pályaaorientációs rendszerek összekapcsolása.
- 6) A vidéki főiskolák esetében sem a megszüntetés, sem a Minisztérium által oktrojált profil nem megoldás. Hagyni kell őket, hogy – miként eddig is – megtalálják azokat az oktatáspiaci réseket, ahol sikeresek, és a hallgatóknak is versenyképes tudást tudnak nyújtani – ebben kell támogatni őket.
- 7) A hátrányos helyzetűek (beleértve a kismamák, fogyatékkal élők) bekerülésének megkönnyítésére nem megoldás a külön kvóta. A jelenlegi plusz-pontokon alapuló rendszert meg kell tartani és ki kell bővíteni, továbbá ingyenes felvételi előkészítőket kell szervezni számukra.
- 8) A hallgatói önkormányzatok a részvételi demokrácia fontos intézményei. Nem gyengíteni, hanem erősíteni kell őket – ugyanakkor átláthatóbbá kell tenni működésüket és minden intézményben biztosítani kell a plurális hallgatói képviselet lehetőségét, az egymással demokratikusan versengő diákszervezetek beengedésével.
- 9) A fenntarthatóság követelménye a felsőoktatásra is vonatkozik. Az államnak támogatnia kell az ökoegyetemi/ökofőiskolai modellkísérleteket. Kulcsfontosságú, hogy a közpénzből

fenntartott intézmények ezentúl a környezeti és társadalmi fenntarthatóságért elkötelezett diákokat bocsássanak ki.

- 10) Életpályamodellre – „professzori életpályamodellre” – van szükség a felsőoktatásban dolgozóknak is. Tarthatatlan a doktoranduszok kizsákmányolása, a főiskolai, egyetemi oktatói fizetések jelenlegi szintje. Ha minőségi felsőoktatást akarunk, akkor az oktatóknak meg kell tudniuk élni a fizetésükből.
- 11) Az egyetemi autonómia érték. A hibák korrigálása, az átláthatóság egyébként szükséges megteremtése nem járhat ennek az értéknek a feladásával. Az egyetem hagyományosan azon intézmények egyike, melyek megteremtették az önálló, szabad gondolat, az autonóm közösségek évszázados mintáját, megadták az európai társadalomfejlődés értelmét.
- 12) Az LMP, mint eddig, ezután is folytatja a felsőoktatás szereplőivel – hallgatókkal, diákszervezetekkel, oktatói érdekképviselőkkel, szakszervezetekkel – való érdemi konzultációt, javaslatait ezek fényében módosítja, alakítja. A jövő nemzedékek iránti felelősségvállalásából ez fakad.